

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Dziecka
Marek Michalak

Warszawa, 20 marca 2013 roku

ZSR/500/6/2013/KCH

P.T. Prezesi Sądów Apelacyjnych
Wszyscy

w związku z wynikami przeprowadzonego przeze mnie badania sprawy dzieciobójstw w miejscowości Hipolitowo zwracam się o podjęcie działań, zgodnie z art. 37a § 1 w zw. z art. 37b ustawy z dnia 27 lipca 2001 roku Prawo o ustroju sądów powszechnych w ramach powierzonego Panu Prezesowi nadzoru administracyjnego.

Przeprowadzona przeze mnie kontrola właściwych organów, w tym m.in. sądu i służby kuratorskiej podejmującej czynności w tej sprawie, wzbudza poważne zastrzeżenia.

Wszechstronne i dogłębne rozważenie zebranej dokumentacji wykazało, że w toku badanych postępowań sądowych doszło do naruszenia prawa materialnego i procesowego, w tym do naruszenia szczególnego standardu ochrony praw dziecka i jego dobra, które są określone w postanowieniach Konwencji o prawach dziecka oraz przepisach ustawy z dnia 25 lutego 1964 roku Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U.1991.120.526 z późn. zm.), ustawy z dnia 17 listopada 1964 roku Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U.1964.43.296 z późn. zm.), ustawy z dnia 27 lipca 2001 roku Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U.2001.98.1070 z późn. zm.), ustawy z dnia 27 lipca 2001 roku o kuratorach sądowych (Dz.U.2001.98.1071 z późn. zm.), rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 23 lutego 2007 roku – Regulaminu urzędowania sądów powszechnych (Dz.U.2007.38.249 z późn. zm.) i rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 12 czerwca 2003 roku w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (Dz.U.2003.112.1064 z późn. zm.).

Badanie to oraz analiza innych prowadzonych przeze mnie spraw, pozwalają wskazać m.in. na: brak stosowania środków adekwatnych do zaistniałej sytuacji i okoliczności, brak należytej współpracy sądu z organami ścigania, służbami społecznymi, szkołami, poradniami,

szpitalami i podmiotami leczniczymi. Zastrzeżenia budzi również praca kuratorów. W wielu przypadkach stwierdzono brak należytej staranności, a niekiedy wręcz lekceważące podejście do własnych obowiązków i praw podlegających ich opiece dzieci.

Za szczególnie niebezpieczne uważam te sytuacje, które obejmują bardzo długie – bo nawet kilkuletnie – okresy nadzoru kuratorskiego nad rodziną, przy równoczesnym braku reakcji ze strony sądu rodzinnego, w obliczu konieczności wydania odpowiednich zarządzeń. W mojej ocenie niedopuszczalne są sytuacje, w których sąd nie podejmuje odpowiednio szybko decyzji i nie reaguje na długotrwały i jednocześnie nieskuteczny nadzór kuratorski niezapewniając poprawy warunków życia dzieci. Stan taki niepokoi tym bardziej gdyż jak wskazują późniejsze czynności kontrolne, właściwe do działania organy, instytucje i służby często posiadają wystarczające informacje pozwalające podjąć działania, które mogłyby uchronić dziecko przed utratą życia lub zdrowia.

Inną w stosunku do opisywanych wyżej kategorią spraw, budzącą niepokój, są zbyt pochopne decyzje sądów o umieszczeniu dziecka poza rodziną biologiczną. Ich analiza świadczy, że problemem pozostaje niedostosowanie środków mających na celu zabezpieczenie sytuacji dziecka, mimo że Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz inne ustawy zapewniają sądowi rodzinnemu wachlarz możliwości pozwalających odpowiednio zabezpieczyć dobro małoletniego.

Oceniam, że w wielu wypadkach umieszczenie dziecka poza rodziną naturalną nastąpiło przedwcześnie tj. przed wykorzystaniem innych środków, umożliwiających zabezpieczenie dobra dziecka, np. ustanowienia nadzoru kuratora czy też skierowania uczestników na terapię rodzinną albo warsztaty umiejętności wychowawczych.

Niejednokrotnie można odnieść wrażenie, że sądy opiekuńcze preferują rozwiązania ułatwiające ich pracę i minimalizujące ilość czynności, które byłyby konieczne przy wyborze innego lecz bardziej odpowiedniego środka. Niewątpliwie udzielenie skutecznej pomocy rodzinie wiąże się z określonymi trudnościami. Bezdyskusyjne jednak pozostaje, że z punktu widzenia prawa dziecka do rodziny, decyzje sądu opiekuńczego mogą powodować diametralną zmianę pozycji małoletniego. Ich wydanie wymaga uprzednio szczegółowego badania sytuacji rodzinnej, mając na względzie, że w pierwszej kolejności należy podjąć działania wspierające rodzinę, która jest naturalnym środowiskiem rozwoju dziecka. Natomiast odizolowanie dziecka od tego środowiska uważać należy za rozwiązanie ostateczne i stosować je można w przypadku, gdy inne możliwości zawiodą.

Wnioski płynące z analizowanych przypadków wskazują na konieczność podjęcia działań mających na celu zbadanie sprawności postępowania w poszczególnych sprawach

opiekuńczych małoletnich, pod kątem prawidłowego przestrzegania obowiązujących regulaminów i procedur działania, w tym przede wszystkim pod względem zabezpieczania praw i interesów małoletnich.

Dotyczy to w szczególności tych spraw, które podlegają rozpoznaniu przez sąd rodzinny w trybie postępowania nieprocesowego oraz prowadzonych w trybie postępowania wykonawczego na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu dotyczącego opieki, kurateli lub nadzoru wynikającego z ograniczenia władzy rodzicielskiej.

W trakcie prowadzonych działań nadzorczych szczególną uwagę należałoby zwrócić na:

- bezwzględny obowiązek przestrzegania polskich zobowiązań międzynarodowych wynikających z postanowień Konwencji o Prawach Dziecka i traktowania dobra dziecka, zgodnie z konwencyjnym rozumieniem tej wartości,
- konieczność gromadzenia w sprawach opiekuńczych materiału dowodowego pozwalającego na wszechstronną i kompleksową ocenę sytuacji dziecka, także w oparciu o informacje ze wszystkich organów i środowisk, mogących mieć wiedzę w tym zakresie (szkoła, psycholog i pedagog szkolny, lekarz prowadzący, służby socjalne, środowisko sąsiedzkie, policja etc.) oraz ustalania m.in. kompetencji opiekuńczych uczestników, prawidłowości stosowanych metod wychowawczych, relacji i więzi między opiekunami i dziećmi, wpływu postaw opiekunów na rozwój dzieci poprzez korzystanie ze specjalistycznej wiedzy biegłych (np. RODK),
- konieczność egzekwowania od służby kuratorskiej gromadzenia pełnych informacji w trakcie wywiadów i prowadzenia nadzoru, obejmujących przede wszystkim obserwacje i ustalenia dotyczące dzieci, wskazanie źródeł informacji, gromadzenie ich poprzez kontakt nie tylko z nadzorowanym, lecz także z innymi podmiotami i środowiskami mającymi wiedzę na temat warunków życia dzieci i opieki nad nimi, załączania do wywiadów/sprawozdań składanych sądowi kopii dokumentów źródłowych,
- konieczność realizacji przez sąd i służby kuratorskie na każdym etapie sprawy opiekuńczej konstytucyjnego obowiązku wysłuchania dziecka i w miarę możliwości uwzględniania jego zdania (art. 74 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej),
- bezwzględny obowiązek niezwłocznego analizowania przez sąd wywiadów/sprawozdań kuratorskich z nadzoru i stosowania, w każdym przypadku świadczącym o jakimkolwiek zagrożeniu dla dziecka, normy art. 577 kpc,

- potrzebę zwiększenia nadzoru kuratorów zawodowych nad działaniem kuratorów społecznych,
- potrzebę szkolenia kuratorów w zakresie ochrony praw i dobra dziecka oraz podwyższenia świadomości o spoczywających na nich obowiązkach także w zakresie powiadamiania o podejrzeniu popełnienia przestępstwa,
- konieczność egzekwowania od kuratorów spełniania wymogów formalnych dokumentów składanych w sądzie (podpisy, daty etc).

Mając na celu wzmocnienie standardów ochrony praw dziecka oraz dostrzegając konieczność podniesienia sprawności postępowań prowadzonych w wydziałach rodzinnych i nieletnich sądów rejonowych, działając na podstawie art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 roku o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. Nr 6, poz. 69 z późn. zm.), proszę o podjęcie wyżej wymienionych działań w ramach nadzoru administracyjnego.

Jednocześnie proszę o poinformowanie mnie o podjętych czynnościach i ich wynikach.

Z wyrazami szacunku
Marek [Signature]

Do wiadomości:

Pan dr Jarosław Gowin, Minister Sprawiedliwości.